

**О.В. Радова, Н.П. Ілюхіна, кандидати екон. наук, доценти
Одеський національний економічний університет**

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ
ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ
ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ**

В статті відображені проблеми оподаткування доходів громадян України. Проаналізовано ставки податку на доходи фізичних осіб в Україні. Виокремлено позитивні й негативні сторони змін у побудові механізму сплати податку на доходи фізичних осіб та окреслено основні напрями усунення проблем системи прибуткового оподаткування населення. На основі результатів аналізу, авторами запропоновано напрями вдосконалення порядку нарахування та сплати цієї податкової форми. Запропоновано заходи щодо збільшення податкових надходжень до бюджету з метою покращення економічного розвитку країни.

Ключові слова: *податок на доходи фізичних осіб, податкове навантаження, система оподаткування доходів населення, Податковий кодекс України.*

Постановка проблеми. Важливим регулятором перерозподілу фінансових ресурсів між державою та населенням виступає податок на доходи фізичних осіб (далі ПДФО). В умовах загострення та негативного впливу кризових явищ на фінансову стабільність держави оподаткування доходів громадян виступає однією із складових фінансового механізму держави.

Податки є основним джерелом наповнення бюджету будь-якої країни, в тому числі і України. Податкова система України ніколи не відзначалася високою ефективністю попри неодноразові спроби її реформувати. Одним із важливих джерел доходів державного бюджету є прибуткове оподаткування громадян - податок на доходи фізичних осіб.

На даному етапі розвитку податкова система не може досконало забезпечити достатні податкові надходження до бюджету та стимулювати платників до сплати податків.

Проведення податкових реформ завжди пов'язане з великими труднощами. Практично неможливо цілком задовольнити інтереси всіх сторін оподаткування: реалізувати потреби держави, пристосувати

фіскальний режим до комерційних інтересів бізнесу, забезпечити соціальні ідеали справедливості та суспільного добробуту. Крім того, інтеграційні та трансформаційні економічні процеси вимагають нового теоретичного переосмислення і обґрунтування шляхів практичної розбудови податкової системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам, пов'язаним з трансформацією процесів оподаткування, присвячено значну кількість досліджень вітчизняних учених В.Андрущенко, О.Василика, В.Вишневського, В.Гейца, А.Данилова, В.Загорського, Ю.Іванова, А.Крисоватого, І.Луїної, В.Мельника, В.Опаріна, А.Соколовської, В.Суторміної, А.Тищенко, В.Федосова, С.Юрія.

Разом з тим проблема вибору раціональних форм і методів оподаткування в період реформування податкової системи все ще залишається відкритою, а вітчизняна практика в цьому питанні далека від досконалості. Тому, даючи оцінку Податковому кодексу України в контексті забезпечення загального позитивного ефекту для соціально-економічного розвитку держави, слід визначити, насамперед, його роль у вирішенні ключових напрямів реалізації податкової політики – наповнення бюджету та стимулювання економічної активності.

Формулювання цілей статті. Дана стаття присвячена розробці рекомендацій стосовно вдосконалення сучасного вітчизняного механізму оподаткування доходів громадян, зокрема, проведено оцінку впливу ставки ПДФО на доходи громадян та здійснення пошуку шляхів зменшення податкового навантаження на громадян з невисоким рівнем доходів. Виходячи з вищевикладеного, метою цього дослідження є виокремлення інновацій податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) у контексті норм Податкового кодексу України й оцінка можливих результатів їх дії.

Постановка завдання. Для досягнення зазначеної мети ставляться завдання дослідити основні зміни в механізмі справляння податку на доходи фізичних осіб, виокремити позитивні й негативні сторони їх запровадження та обґрунтувати напрями подальшого реформування прибуткового оподаткування громадян.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податків відповідно до Податкового кодексу України (далі ПКУ) [1]. Податок на доходи фізичних осіб - це прямий податок, що залежить від результату господарської діяльності, а саме від доходу фізичних осіб [2].

У більшості країн світу ПДФО займає важливе місце в забезпеченні фінансової стабільності та економічного розвитку. На відміну від України, призначення ПДФО в зарубіжних країнах не наповнення бюджету, а стимулювання розвитку підприємницької діяльності та залучення інвестиційних коштів як вітчизняними, так і іноземними особами.

Справедливість в оподаткуванні тут оцінюється зовсім не за тим, хто скільки сплачує податків, а насамперед державу цікавить те, скільки коштів залишається у платника після їх сплати.

Згідно Податкового кодексу України, який набув чинності 1 січня 2011 р., платником податку є:

- ✓ фізична особа - резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- ✓ фізична особа - нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;
- ✓ податковий агент.

Основні моменти, які кожен податковий агент і його бухгалтер повинен знати – ставки ПДФО, порядок визначення бази оподаткування, порядок і форма звітування, строки сплати ПДФО до бюджету.

Згідно з пп. 169.1.1 ПКУ податкова соціальна пільга надається для будь-якого платника податку в розмірі, що дорівнює 50 % розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року.

Наша держава для того, щоб зменшити податкове навантаження на фізичних осіб, приділяє увагу податковим соціальним пільгам.

Відповідно до абз. 1 пп. 169.4.1 ПКУ податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує певний **поріг** – суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень.

Як позитивний аспект оподаткування доходів громадян слід відмітити впровадження у 2004 р. поняття “податковий кредит”, назва якого в Податковому кодексі змінена на “податкову знижку”, під якою розуміють документально підтверджену суму резидента у зв’язку з придбанням товарів, робіт, витрат платника податку фізичних або юридичних осіб протягом звітного року у резидентів дозволяється

зменшення його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати [2].

Окрім назви, у Податковому кодексі змінено перелік витрат фізичних осіб, на які може надаватися податкова знижка, який доповнено витратами на переобладнання власного транспортного засобу паливною системою, що альтернативна системі, яка функціонує на бензиновому паливі.

Відповідно до пп. 165.1.21 ПКУ витрати будь-якої юридичної або фізичної особи на навчання іншої фізичної особи також не включаються до оподаткованого доходу останньої за таких умов:

- ✓ суми за навчання сплачені на користь вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладів за здобуття освіти, за підготовку чи перепідготовку;

- ✓ розмір неоподаткованої суми, сплаченої за навчання, становить 3-кратний розмір мінімальної заробітної плати станом на 1 січня звітного року, за кожний місяць навчання .

Разом з тим залишилася невирішеною проблема отримання податкової знижки, яка надається через механізм подачі за підсумками звітного року декларації до податкового органу. Такий порядок призводить до переважання як фізичних осіб, так і працівників податкових органів.

Крім того, часто через недостатність коштів у місцевих бюджетах на початку року громадянин не може своєчасно отримати належні йому суми повернення податку, що, відповідно, спричиняє зростання соціального напруження в суспільстві та недовіри до податкової служби. У цьому плані доцільним є надання податкової знижки безпосередньо в джерела отримання фізичною особою доходу на підставі поданих нею документів.

Недостатньо ефективними є також внутрішні механізми податку на доходи фізичних осіб, оскільки не дають державі здійснити перерозподіл надвисоких доходів. На відміну від розвинутих країн світу, де громадяни з невисокими зарплатами звільняються від прибуткового податку, а натомість основний тягар наповнення бюджету лягає на заможні верстви населення, для яких встановлена прогресивна шкала оподаткування, в Україні основне податкове навантаження щодо податку на доходи фізичних осіб лягає на громадян, котрі не мають високих доходів.

Отже, на відміну від України, де порядок, ставки, правила оподаткування податком із доходів фізичних осіб встановлюються виключно на загальнодержавному рівні, в іноземних державах органам місцевого самоврядування надано досить широке право в сфері податкової юрисдикції. У таких країнах Європи, як Болгарія, Кіпр, Естонія, Греція, Латвія, Норвегія, Румунія, особистий прибутковий податок належить до

місцевих податків, а в Бельгії, Данії, Фінляндії, Швеції та Швейцарії органи місцевого самоврядування самостійно визначають ставки, за якими будуть оподатковуватися доходи громадян [5, с.68].

Одним із найвагоміших податків Німеччини є податок на заробітну плату. На цей вид податку припадає майже третина всіх податкових надходжень. При стягуванні податку враховуються податкові класи і види діяльності, використовуються податкові таблиці та карти. Шість податкових класів групують робітників та службовців залежно від їх сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї, спільного чи окремого ведення обліку отримуваних доходів, наявності дітей. Одна з найбільш розвинених систем індивідуального прибуткового податку із широкою системою податкових вирахувань діє в Нідерландах. У цій країні п'ять видів податкових відрахувань, що залежить від віку, кількості дітей, доходу батьків і відрізняються сумою, на яку дозволено зменшувати оподаткований дохід в євро на одну дитину [5, с.68].

Податок з доходів фізичних осіб в Італії сплачують резиденти з усіх видів доходів, такі як одержані на території країни та за її межами. Резиденти сплачують ПДФО тільки з доходів отриманих в Італії.

Більшість країн використовують прогресивну шкалу оподаткування. Так, наприклад, у США та Великобританії платник податку може самостійно обирати варіант оподаткування, який для нього є найефективнішим. Це призводить до зменшення кількості платників, які бажають перейти у тіньовий сектор економіки або ухиляються від сплати податків.

Висновки. Система оподаткування фізичних осіб в Україні є недосконалою і потребує певних змін, незважаючи на те, що держава впродовж останніх років докладає зусилля для вдосконалення. ПДФО не виконує покладені функції держави. Він тільки обтяжує громадян з невисоким рівнем доходів.

Платники податку з високим рівнем доходу повинні наповнити бюджет країни, в той час платники з різним рівнем доходу сплачують майже однакові податки. Такий стан справ свідчить про неефективність вітчизняної системи оподаткування фізичних осіб.

Таким чином, для того, щоб збільшити податкові надходження до бюджету та покращити економічний розвиток країни, нам необхідно:

✓ по-перше, держава повинна зменшити податкове навантаження на соціально незахищені верстви населення і досягти зростання відповідальності серед платників податків за ухилення від їх сплати;

✓ по-друге, при оподаткуванні доходів фізичних осіб повинна використовуватися диференціація ставок податків в залежності від виду діяльності та розміру отриманого доходу;

✓ по-третє, для забезпечення соціально-економічної справедливості податкової політики в Україні необхідне застосування таких моментів зарубіжного досвіду як врахування сімейного стану платника, кількості працюючих у сім'ї, наявність дітей та утриманців.

Отже, необхідно поступово знижувати податкове навантаження на доходи фізичних осіб, використовуючи міжнародний досвід та адаптуючи його до специфіки та умов розвитку економіки країни, що дозволить Україні стати серйозним суб'єктом податкової конкуренції у світовому просторі.

Бібліографічний список: 1. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=947>. 2. Лайко П.А. Фіскальна роль оподаткування доходів фізичних осіб і напрями її зміцнення / П.А. Лайко, І.В. Шевчук // Економіка, менеджмент, агробізнес. – 2010. – № 1-2. – Т. 2. – С. 101-105. 3. Роль ПДФО у формуванні доходів бюджету в Україні та в світі: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stud24.ru/tax/rol-pdfou-formuvann-dohodv/145593-426961-page1.html>. 4. Рудая М.І. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб при формуванні бюджетів місцевого самоврядування / М.І. Рудая // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2010. – № 1 (48). – С. 123-130. 5. Нікітішин А.О. Використання іноземного досвіду при оподаткуванні доходів фізичних осіб// Формування ринкових відносин в Україні. – 2017. – № 9. – С. 67-69.

Радова Е.В., Илюхина Н.П. Проблемные аспекты налогообложения доходов физических лиц и их влияние на формирование финансовых ресурсов. В статье отражены проблемы налогообложения доходов граждан Украины. Проанализированы ставки налога на доходы физических лиц в Украине. Выделены положительные и отрицательные стороны изменений в построении механизма взимания налога на доходы физических лиц и обозначены основные направления решения проблем системы подоходного налогообложения населения. На основе результатов анализа, авторами предложены направления совершенствования порядка начисления и уплаты этой налоговой формы.

Предложены меры по увеличению налоговых поступлений в бюджет с целью улучшения экономического развития страны.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, налоговая нагрузка, система налогообложения доходов, Налоговый кодекс Украины.

Radova E., Pyukhina N. Problematic aspects of taxation of individuals' incomes and their influence on the formation of financial resources. The article describes the problems of taxation of incomes of Ukrainian citizens. The tax rates on personal income in Ukraine are analyzed. The positive and negative aspects of changes in the construction of the mechanism for collecting personal income tax are identified and the main directions of elimination of problems of the system of income taxation of the population are outlined.

The article analyzes that the system of taxation of individuals in Ukraine is imperfect and requires some changes, despite the fact that the state has made efforts for improvement in recent years, it has been discovered that the PIT only aggravates citizens with low incomes. High income tax payers must fill the country's budget, while payers with different levels of income pay almost identical taxes. This state of affairs indicates the ineffectiveness of the domestic system of taxation of individuals.

Recommendations were provided that would increase the tax revenues to the budget and improve the country's economic development, in particular, we have proposed: first, to reduce the tax burden on the socially vulnerable population and to increase the responsibility among taxpayers for avoiding their payment; secondly, when taxing individuals' income, use differentiation of tax rates depending on the type of activity and the size of the income received; Thirdly, in order to ensure the social and economic justice of tax policy in Ukraine, it is necessary to apply such moments of foreign experience as taking into account the family status of the payer, the number of employees in the family, the availability of children and dependents. In general, we consider it expedient to gradually reduce the tax burden on individuals' incomes, using international experience and adapting it to the specifics and conditions of the country's economic development, which will allow Ukraine to become a serious subject of tax competition in the world.

Стаття надійшла до редакції: 24.09.2017 р.